TEISĖSAUGOS PAREIGŪNŲ PROFESINIS RENGIMAS

Virgilijus Valeckas[*]
Arvydas Uleckas[**]
Povilas Vepšta[***]

Mykolo Romerio universiteto Kauno policijos fakulteto Policijos veiklos katedra
V. Putvinskio g. 70, LT- 44211, Kaunas
Telefonai 8 (37) 30 36 59
Elektroninis paštas wirgill@gmail.com; arvydulec@gmail.com; p.vepsta@kpf.mruni.lt

Patirtis yra žiaurus mokytojas, nes pirmiausia pasiunčia išbandymą, o tik po to - pamoką.

V. Hugo

SANTRAUKA

Straipsnio **tikslas**- išnagrinėti teisėsaugos pareigūnų profesinio rengimo aktualijas. Straipsnyje aptariame teisėsaugos institucijų veiklos specifiką lyginant su kitų profesijų veikla, šios veiklos santykį su visuomene, dėl specifikos kylančiais keblumais įvertinant pačią veiklą ir jos efektyvumą. Aptariame visuomenės įtaką organizuojant teisėsaugos institucijų veiklą ir ją įvertinant bei galimas negatyvias pasekmes dėl kai kurių veiklos organizavimo veiksmų disbalanso. Straipsnyje taip pat aptariami teisėsaugos darbuotojų veiklos vertinimo kriterijai- bendravimas su gyventojais, statistiniai rodikliai bei jų siejimas su nusikalstamumu.

Kitoje darbo dalyje aptariama profesijos, profesionalumo, specialybės sąvokos, jų sąsajos su teisėsaugos pareigūno darbo veikla, mokymusi, įgūdžių tobulinimo įtaka tampant savos specialybės profesionalu. Nagrinėjamos trys profesiją sudarančios vertybės- žinoti, mokėti, teikti pagalbą.

Pagrindinės sąvokos: teisėsaugos pareigūnas, profesinis rengimas, profesija, veiklos vertinimas.

[*] Mykolo Romerio universiteto Kauno policijos fakulteto Policijos veiklos katedros lektorius
[**] Mykolo Romerio universiteto Kauno policijos fakulteto Policijos veiklos katedros lektorius
[***] Mykolo Romerio universiteto Kauno policijos fakulteto Policijos veiklos katedros lektorius

ĮVADAS

Kiekvienai įmonei, įstaigai, organizacijai patys svarbiausi žmogiškieji ištekliai ir tik po jų seka techniniai, technologiniai bei kt., nes šie be žmogiškųjų išteklių negali tinkamai funkcionuoti. Ne išimtis yra ir teisėsaugos institucijos. Savaime suprantama vertingi tik tie žmogiškieji ištekliai, kurie geba vykdyti institucijai keliamus reikalavimus t.y. profesionaliai pasiruošę. O tam reikalingas profesinis rengimas. Kaip ir kiekviena žmogaus veiklos sritis laikui bėgant kinta, taip kinta ir teisėsaugos institucijų veikla, o tuo pačiu ir jų vykdomos funkcijos bei reikalavimai jų darbuotojams, jų ruošimui. Kad išanalizuoti teisėsaugos institucijų pareigūnų profesinio ruošimo aktualijas iškėlėme uždavinius per kuriuos atskleidėme šių aktualijų turinį,
uždaviniai:

- išanalizuoti teisėsaugos institucijų veiklos specifiką;
- aptarti teisėsaugos institucijų veiklos efektyvumo vertinimą;
- išsiaiškinti teisėsaugos pareigūnų profesijos ir profesionalumo kriterijus;
- pateikti teisėsaugos pareigūnų profesinio lavinimo argumentus.

Tyrimo metodai- literatūros bei teisės aktų analizės, istorinis- lyginamasis, empyrinis.

TEISĖSAUGOS PAREIGŪNŲ PROFESIONALUMO CHARAKTERISTIKA

Pagrindinė teisėsaugos pareigūnų pareiga - tvarkos palaikymas. Tačiau būtų neteisinga ją vertinti vien tik kaip teisinę, o ne kaip ir socialinę. Nusikalstamumas - socialinis reiškinys, todėl jį stabdydama policija sprendžia socialinę problemą ir ne visada teisine forma- pvz. profilaktiniais pokalbiais ir t.t. Palaikydama visuomeninę tvarką policija sprendžia socialinę problemą, todėl policija savo prigimtimi yra socialinė, nors ir daugeliu atvejų veikia teisine forma, naudodama jėgos metodus. Be to, policija dažniau nei kitos institucijos, patenka į tokias situacijas, kuriose reikalinga neatidėliotina pagalba, o dėl savo organizacijos, darbų ypatumo ji yra arčiau visuomenės nei kitos tarnybos.

Svarbu ir tai, kad gyventojai policijos darbą vertina pagal jos pasiruošimą ateiti į pagalbą ne vien tik baudžiamojo pobūdžio, bet ir socialinėmis priemonėmis.

Pabrėžiant socialinį policijos darbo pobūdį ir vertinant ją ne tik kaip socialinę, bet ir kaip teisėtvarkos instituciją darome išvadas, kad yra dvi problemos: 1) policijos veiklos efektyvumo vertinimas; 2) policijos personalo profesionalumas kaip policijos veiklos efektyvumo pagrindas.

Pirmiausia svarbu pažymėti, kad pirmosios problemos sprendimas, kaip ir policijos veiklos efektyvumas, įvairiose valstybėse labai skirtingas. Daugelio šalių mokslininkų ir praktikų

nuomonės dėl geresnio policijos darbo organizavimo skiriasi, bet niekam nekyla minčių, kad policija dirba ne visuomenės interesams. Pvz., JAV atskirų valstijų konkrečios bendruomenės, kurios samdo policijos departamento personalą, kontroliuoja bei vertina jų darbą. Tai nebūtinai reiškia, kad visuomenė visada patenkinta savo policija. Atskiru laikotarpiu tam tikram periodui paaštrėja nemalonus santykis tarp visuomenės ir teisėtvarkos įstaigų[7]. Tačiau net pačiu nepalankiausiu policijai metu ji nebuvo priešpastatoma visuomenei su kokiu tai ypatingu teisiniu statusu ar privilegijų sistema. Svarbu ir tai, kad pvz., JAV policija yra decentralizuota nuo valdančios struktūros, kuri griežtai vadovauja ir "reikalauja" konkrečių rodiklių ar rezultatų- pvz., areštų, sulaikymų, nusikaltimų išaiškinimų. *Demokratinėje visuomenėje "spaudimą" policijos rodiklių efektyvumo pagerinimui daro ne valdžia ar aukštesnė policijos struktūra, o gyventojai.* Todėl vienintelis rezultatas, kurio siekia kiekviena, kad ir mažo miestelio policijos įstaiga yra gyventojų, mokesčių mokėtojų patenkinimas kasdieniniu policijos darbu.

Šiek tiek palengvinant policijos efektyvumo rodiklio nustatymą galima pasakyti, kad jis susiveda į tris pagrindinius parametrus: policijos veiksmų įstatymiškumą, pastovų, reikalingą efektyviam tvarkos palaikymui, ryšį su gyventojais, nusikalstamumo užkardymą. Kiekvieną iš šių parametrų kontroliuoja spauda, kuri operatyviai praneša gyventojams apie netinkamą policijos veiklą. Todėl prie kiekvienos policijos įstaigos yra vienas ar keli "kriminalinės kronikos" žurnalistai, o įstaigoje - pareigūnas ar jų grupė, atsakingi už ryšį su spauda. Jie neturi teisės slėpti kokius nors policijos darbo faktus, jei tai nesusiję su konfidencialia informacija, susijusia su konkrečiu darbu.

Gana aktyviai policijos darbą kontroliuoja ir gyventojai. Skundai dėl policijos darbo, adresuojami ne tik į policijos įstaigą, bet ir į teismą. Policijos departamentas tai vertina ne kaip darbo nesklandumus, o kaip policijos pareigūnų nepakankamą kvalifikaciją ir imasi auklėjamųjų ar disciplinos veiksmų.

Ryšių su gyventojais pastovumas - vienas iš svarbiausių policijos pareigūnų veiklos efektyvumo vertinimo kriterijų. Remsimės JAV policijos veiklos patirtimi- susitikimai su gyventojais policijos darbo paaiškinimui (savotiška ataskaita mokesčių mokėtojams) ar gyventojų savisaugos apmokymui, pokalbiams su asmenimis, turinčiais elgesio nukrypimų (narkomanai, alkoholikai, triukšmadariai ir t.t.). Kiekvienas patrulis turi tam tikrą maršrutą ar teritoriją ir pamainos metu jis privalo palaikyti ryšį su gyventojais- pvz. užsukdamas į studentų bendrabučius, mokyklas, barus ir t.t. Jų maršrutą griežtai kontroliuoja budėtojas ar tarnyba, su kuria patrulis pastoviai palaiko ryšį, pranešdamas apie kiekvieną savo vietos pasikeitimą.

---

[7] *Moriarty A. R.* & *Field M W.* Police officer selection: A handbook for Iaw enforcement administrators. Springfield, IL: Charles C. Thomas, 1994. P. 6.

Ne mažiau svarbus skiriamasis bruožas vertinant policijos veiklos efektyvumą yra naudojami valstybinių ataskaitų kiekybiniai ir statistiniai žinybiniai rodikliai, o taip pat policijos darbo efektyvumo susiejimas su nusikaltimų dinamika ir atskleidimu. Toks požiūris neefektyvus dėl dviejų priežasčių. Pirma – reali nusikalstamumo padėtis niekada negali būti tiksliai matuojama kriminaline (nusikaltimų) statistika. Vienpusiškas tokių duomenų panaudojimas neišvengiamai priveda prie vertinimo ir prognozės klaidų. Antra - nusikalstamumo padėtis visuomenėje priklauso nuo pačios visuomenės. Susieti policijos darbo efektyvumą su nusikalstamumo dinamika - reiškia fenomeną, žinomą psichologijoje ir vadyboje kaip „elgesį, orientuotą kontrolei"[8]. Šio fenomeno esmė ta, kad žmogus daro tik tai, ko iš jo reikalauja viršininkas. Minėto fenomeno pasireiškimas su nusikalstamumo sistemos „ideologizacija" privedė prie liūdnų pasekmių (prisiminkime milicijos darbą ankstesniaisiais, iki nepriklausomybės metais). Štai ką rašo apie tai prof. J. Avrutinas: „Kaip politinis lozungas pirmalaikiškai suformuluota idėja per istoriškai trumpą laiką likviduoti nusikalstamumą laipsniškai transformavosi į politinių vidaus įstaigų efektyvumo kriterijų vertinimą". Kaip žinoma, nusikaltimas - *konvencionalus* supratimas. Kitaip tariant valstybė, visuomenė pagal savo tradicijas ir papročius, nustato kokios elgesio normos yra nepageidaujamos ir savaime suprantama tai - kas yra nusižengimas bei nusikaltimas. Ideologija privedė prie to, kad daugelis veiksmų buvo paskelbti nesuderinamais su socialinio gyvenimo būdu, t.y. nusikalstami. Į tą tarpą pateko tokie veiksmai, kurie visose civilizuotose šalyse nepasiduoda kriminaliniam - teisiniam ar administraciniam reguliavimui. Be to, teisiniai – baudžiamosios teisės ir administraciniai draudimai pažeidžia socialinio gyvenimo natūralią tvarką. Kuo įkyresni bandymai sureguliuoti tokius visuomeninius santykius baudžiamosiomis ar administracinėmis normomis, tuo neefektyvesnė ši teisė realiame gyvenime. Iš to kyla teisinių normų eskalacija, lengviausiai pastebimų subjektyviuose faktuose neefektyvumo priežasčių ieškojimas- pvz.: nepakankamas teisėsaugos įstaigų spaudimas realizuojant teisėtvarką ir kriminalinę politiką visumoje, atskirų vadovų nesugebėjimas organizuoti darbą ir t.t. Valstybė imasi priemonių, nukreiptų prieš konkrečius žmones - teisinės sistemos valdininkus, tame tarpe ir vidaus reikalų sistemos- pvz.: disciplinos reikalavimas, nušalinimas nuo pareigų, atleidimas iš darbo. Savaime suprantama ir jų reakcija- neturėdami galimybių efektyviai teisėtvarkos normų ir kitokių direktyvinių „prierašų" realizacijai, imasi sau pavaldžių apylinkių rezultatų klastojimo. *Dėl to vidaus reikalų įstaigų sistemos darbas tampa vis efemeriškesniu, tariamu.*

„Procentomanija", nuslėpti nusikaltimai, didesnės dalies pavaldinių profesionali deformacija atnešė žalą ne tik pačiai organizacijai, bet ir vidaus reikalų įstaigų sistemos darbui,

[8] *Hampton David R., Summer Charles E.* & *Weber Ross A.* Organizational Behaviour and Practice of Management. Gleview, IL.: Scott, Foresman, 1973.

kovai su nusikalstamumu, tvarkos palaikymui bei prestižo žmonių akyse kritimui."[9]. Citatos išplėtimas leistinas, nes ji tiksliai perduoda teisėtvarkos įstaigų efektyvios veiklos negatyvias pasekmes, o taip pat teisėtvarkos sistemos idealogizaciją ir jos nekontroliavimą visuomenėje.

Policijos veiklos efektyvumas priklauso nuo daugelio faktorių, tame tarpe ir objektyvių aplinkybių, tokių kaip pvz.: nacionalinės įstatymų leidybos ir jos adekvatumo kriminalinei padėčiai, techninio ginkluotės paruošimo lygio, policijos mobilumo ir t.t.

Tačiau nesunku pastebėti, kad už šių objektyvių faktorių stovi žmonės, jų profesinės žinios, meistriškumas. Nepriekaištingas įstatymas gali būti taip įvykdytas tingaus policininko, kad bus tik atvirkštinis efektas. Pvz. suėmimas gali būti atliktas taktiškai ir gražiai, o gali- iššaukiant visuomenės nepasitenkinimą. Todėl po daugelio policijos efektyvumo tyrinėjimų galima manyti, kad jo pagrindas - policininko profesionalumas ir išsilavinimas. O bendras policijos sistemos darbo efektyvumas susideda iš kiekvieno policininko efektyvaus darbo.

Kas yra profesionalas? Atsakymas paprastas ir iš pirmo žvilgsnio visiškai aiškus. Profesionalas – tas žmogus, kuris įvaldė atitinkamą profesiją.

Žodis „profesija" yra kilęs iš lotynų kalbos „pro" (už, kam nors, kieno nors naudai) ir „fateri" (prisipažinti) ir pirminė jo reikšmė buvo „tikėjimo paskelbimas" arba viešas likimo pripažinimas[10]. M. L. Koganas pažymi, kad anksčiausiai žodis „profesija" kaip „įgytas amatas" buvo užfiksuotas 1541 metais. O iki 1576 m. šis terminas jau plačiai naudojamas norint apibūdinti užsiėmimą, kurio pagalba žmogus užsidirba pragyvenimui[11]. 1675 m. šis terminas imtas naudoti kalbant apie tuos žmones, kurių pasirengimas arba gebėjimai turėdavo tam tikrą patvirtinimą[12].

Pačiais bendriausiais bruožais profesiją galima apibūdinti kaip sąlyginai savarankišką veiklą, užsiėmimą, kuriuos sąlygoja visuomeninis darbo pasiskirstymas ir kurie reikalauja tam tikro pasiruošimo.

Profesija – atitinkama darbinės veiklos forma, dažniausiai žmogaus viso gyvenimo užsiėmimas, už kurį jis gauna užmokestį. Profesija – apmokama žmogaus veikla, pagrindinis pragyvenimo šaltinis, būdas gauti materialines ir dvasines vertybes, būdas apmokėti savo ir savo artimųjų pragyvenimą. Profesijos dėka žmogus tampa ne tik visų daiktų matu, bet ir savo nuosavu turtu, savo kapitalu, aukščiausia vertybe. Profesija – žmogaus gerovės garantas. Tai, kas aprūpina (arba turi aprūpinti) iš dalies nepriklausomą jo egzistavimą, kas duoda jam pastovias pajamas.

---

[9] *Аврутин Ю. Е.* Эфективность деятельности органов внутренних дел: опыт системного иследования. СПб., 1998. С. 296-297.
[10] *Roddenbury E. W.* Achieving professionalism // Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science. 44. (Mat. 1953-1954). P. 109.
[11] *Cogan M. L.* Toward a definition of profession. Harvard Education Review, 1953. P. 23, 34.
[12] *Hughes E.* Professions. In K. S. Lynn (ed.), The professions in America. Cambridge, MA: Riverside Press, 1965. P. 14.

Profesiją įgyja, kaip taisyklė, jau pakankamai suaugęs žmogus, individas, prisitaikęs prie tam tikrų socialinių sąlygų, įsisavinęs kai kuriuos socialinio „žaidimo" principus, iki tam tikro laipsnio suvokęs socialinių santykių esmę ir turinį.

Žmogus įsisavina profesiją kaip profesiją, kurios įsisavinimo metu formuojasi pilnutinė asmenybė, sugebanti prisitaikyti prie bendrų žmoniškųjų kultūrinių vertybių.

Žodis „profesija" yra gimininga žodžiui „specialybė", kuris yra konkretesnis, charakterizuojantis atskiras profesijos šakas. Specialybė – profesionalios veiklos diferenciacijos išvada. Kalbant apie visuomeninio ir profesinio darbo pasiskirstymo būdą specialybė apibūdina ir nusako žinių bei gebėjimų specifiškumą, jų ypatingumą, pastovumą.

Iš tikro, vienos profesijos žmonės gali turėti skirtingas specialybes. Žmogus, turintis dėstytojo profesiją, pagal specialybę gali būti biologu. Vadinasi, viena profesija gali talpinti savyje keletą specialybių. Todėl dažnai sunku griežtai ir aiškiai atskirti sąvokas „profesija" ir „specialybė".

Specialybė – tam skirtų žinių ir gebėjimų visuma, kuriuos žmogus įgyja besimokydamas.

Žinoma, profesionalais žmonės negimsta, o savo profesiją įvaldo per ilgus metus. Todėl profesionalumas, tai ne galutinis, užbaigtas žmogaus gyvenimo etapas, ne rezultatas, kuriame sukoncentruota, surinkta „absoliuti" tam tikro subjekto patirtis. Profesionalumo negalima pasiekti vien praktika, vien patirtimi arba vien mokymusi. Tokiu būdu, kad tapti profesionalu, būtina ne tik mokytis, bet ir įgyti praktikos, sujungti intelektualinę ir darbinę veiklą.

Robertas Mertonas vertybių, sudarančių profesiją, skaičių apribojo iki trijų: 1) žinoti (žinių sistema); 2) mokėti (techniniai įgūdžiai ir išsimokslinimas); 3) teikti pagalbą (apjungti žinias ir įgūdžius). Galima būtų pridėti dar ir ketvirtą požymį – numatyti savo darbo rezultatą[13].

Taigi, pagrindiniais profesijos, profesionalumo bruožais galima laikyti šiuos:

Pirma, tai būtiniausios savo profesijos žinios. Žinios apie tam tikrą veiklos sritį, savo darbo išmanymas. Žinios įgytos individualių pažinimo pastangų dėka, padeda asmenybės išsivystymui ir tapsmui, o specialiosios žinios įgyjamos darbinio ir profesinio aktyvumo dėka. Žinios, būdamos idealiosios dvasinės veiklos forma, jėga tampa tuo atveju, jeigu jos nukreiptos save realizuoti ir praktiškai pritaikyti.

Charakterizuojant profesionalumą ir jo pirmąjį požymį – žinias bei jų įgijimą – nurodomas tiesioginis ryšys su kvalifikacijos lygiu. Čia turima omenyje darbuotojo pasirengimo atlikti numatytos rūšies darbus laipsnis arba profesijos įvaldymo tobulumo laipsnis, pasirengimo lygis.

Antra. Profesionalumas pasireiškia mokėjimu pritaikyti metodus, priemones, būdus ir t.t. įvairiose lanksčiose, elastingose, atitinkamose situacijose bei konkrečioms aplinkybėms.

[13] *Merton Robert K.* K. Some Thoughts on the Professions in American Society // Providence, R. I. June 6, 1960.

Moksliškas, racionalus savo veiklos metodų panaudojimas pabrėžia tai, kad subjektas tampa praktiškai veikiančia būtybe, asmenybe, mokančia sujungti žinias su praktika.

Profesionalas – ne tik tas, kuris gerai, tobulai, išmano savo dalyką, jo plonybes, gali pasiūlyti moksliška problemos sprendimą, kuris siūlo originalias idėjas ir veiklos tikslus, bet ir tas žmogus, kuris žino kokiais principais, metodais ir priemonėmis pasiekti norimų šios veiklos rezultatų. Svarbiausią vietą veiklos procese turėtų užimti atsakymas į klausimą kaip daryti? Kokiu būdu? O ne- ką daryti?

Trečia. Profesionalumas pasireiškia mokėjimu numatyti savo veiklos rezultatus. Profesionalas negyvena viena diena, jis visada numato visą savo veiklos procesą: teigiamus savo "žingsnių" momentus, neišvengiamas klaidas, nukrypimus, sugeba realiai įvertinti situaciją, sąlygų ypatingumą. Kitaip tariant, profesionalas kartu su tikslo iškėlimu, veiklos priemonių ir metodų pasirinkimu, sudaro darbo planą, numato rezultatą, sukaupia dėmesį tikslui pasiekti. Gerai žinoma, kad ne viską pavyksta numatyti iš anksto, „nes mūsų žinios, - rašė apaštalas Paulius, - netobulos ir pranašystės mūsų netikslios".

Tokiu būdu profesionalumas – tai ne kas kita, kaip būdas, žinių laipsnis ir žmogaus veiklos kokybė konkrečioje, griežtai apibrėžtoje srityje. Svarbiausias profesionalumo bruožas – pastovumas, rezultatų stabilumas, racionalumas, produktyvumas, darbo ritmingumas. Šie ganėtinai bendri teiginiai konkretizuojami, pritaikant juos vienai ar kitai profesijai, kuriant būtent jai tinkančią vertybių sistemą „žinoti – mokėti – numatyti".

Teisingas vidaus reikalų sistemos darbuotojų profesionalumo kėlimas, kaip tiesioginės veiklos efektyvumo pagrindas atkreipia į save specialistų dėmesį įvairiose šalyse: Europos valstybėse, tiek Rusijoje, tiek ir JAV.

Per pastaruosius metus tai tapo daugelio tyrimų objektu. Pvz., rusų mokslininkų V. U. Kutuševo, L. M. Kikoto, J. E. Avrutino ir kitų darbuose ištirtas platus spektras problemų, kurios aptinkamos milicijos veiklos turinyje ir specifikoje, profesinėje kultūroje, darbe su personalu, įskaitant jų pasirinkimo, apmokymo ir auklėjimo problemas[14]. Beveik tuo pačiu metu žymiai išaugo policijos veiklos tyrimų, kuriuos atliko amerikiečių specialistai, apimtis.

Worden R. E. darbuose išdėstytas teorinis požiūris į policininko elgseną. Vilsono, Muiro ir Brauno tyrimai davė pagrindą tipologizuoti policijos darbo stilius[15]. Remiantis policijos socialinio

[14] *Аврутин Ю. Е.* Эфективность деятельности органов внутренних дел: опыт системного исследования. СПб., 1998; *Кикоть В. Я.* Система научного обеспечения профессиональной подготовки слушателей вузов МВД Росии: Автореф. дис. … д-ра пед. наук, СПб., 1998; *Кутушев В. У.* Подбор кадров в органах внутренних дел Российской Федерации М., 1998.

[15] *Worden R. E.* A badge and baccalaureate: Policies, Hypotheses, and further evidence. Justice Quarterly, 1990; *Worden R. E.* The "causes" of police brutality. In W.A. Geller and H. Touch (eds.), And justice for all. Washington, DC: Police Executive Research Forum, 1995; *Wilson J. Q.* Varieties of police behaviour. Cambridge; MA: Harvard University Press, 1968: *Wilson O. W. & McLaren R. C.* Police administration (4th ed.). New York: McGraw-Hill, 1977;

vaidmens visuomenėje supratimu, būtinybe veikti pagal aukštus etinius standartus[16], policijos profesionalumo reikalavimų esmę galima perduoti B. Polombo žodžiais: „...būti profesionaliu policininku – reiškia mokėti spręsti kriminalines ir nekriminalines problemas ...“[17].

Charakteringa tai, kad Augustas Volmeris dar 1936 m. suformulavo profesionalumui reikšmingų, būtinų efektyviam policininko darbui savybių sąrašą. Jis pažymi, kad „norint atlikti daugybę funkcijų, kurios dažnai nesusiję su kova prieš nusikalstamumą, reikalingos tokios asmenybės savybės: protas, taktiškumas, simpatija žmonėms. Taip pat reikia žinoti valstijos federalinius įstatymus, municipalinius įstatymus, medicininius– teisinius įrodymų rinkimo aspektus ir net bendrąją psichologiją bei psichiatriją, mokėti suteikti pirmąją pagalbą, moksliškai analizuoti, mokėti valdyti minią“[18].

Tarptautinės policijos šefų asociacijos atstovas Džordžas V. O‘Koneris, dalyvavęs 1965 m. prezidentinės Komisijos darbe rašė, jog „neteisinga yra manyti ar teigti, kad teisėsauginė veikla yra tiek paprasta, kad gali būti vykdoma žmonių, neturinčių išsilavinimo”. Žmogus, kuris išeina į gatvę ir tikisi reguliuoti, valdyti, kontroliuoti žmonių elgesį, turi būti apsiginklavęs ne tik šaunamuoju ginklu ir sugebėjimu „mechaniškai” reaguoti į situaciją. Policininkas bus įtrauktas į sunkią, sudėtingą ir svarbią veiklą valdyti žmonių elgesį. Jų intelektualinis arsenalas, kuris taip ilgai buvo ribojamas, turi būti nemažesnis, negu fizinės jėgos ir gynybos potencialas”[19]. Išplėtodami šias idėjas Šichamas ir Kordneris rašo, kad „policijos funkcijos yra labai specifinės ir reikalauja didelio proto bei veiksmų pagal asmeninę nuožiūrą. Tai, ką privalo žinoti policininkas galima sulyginti su tuo, ką turi žinoti gydytojai, advokatai, santuokų konsultantai, verslininkai, norėdami garbingai atlikti savo veiklos užduotis”[20].

Vadinasi, policininkas kaip specifiškos profesinės grupės atstovas turi gauti atitinkamą profesionalų išsilavinimą, numatantį jo atliekamų funkcijų sudėtingumą ir įvairiapusiškumą. Šios išvados aiškumas dar nereiškia, kad toks pat aiškus ir kelias jį praktiškai realizuoti.

PABAIGAI

Pasibaigęs XX amžius, pripildytas žymiais įvykiais ir daugeliu tragedijų, reziumuoja žmonijos veiksmus bei jų pasimetimą. Neabejotina tai, kad įvykių būtų daugiau, o klaidų ir

---

Muir W. K., Jr. Police streetcorner politicians. Chicago: University of Chicago Press, 1977; *Brown L. P.* The police and higher education: The challenge of the times. Criminology, 1974.

[16] *George E. Rush.* The Dictionary of Criminal Justice. 3rd ed. The Dushkin Publishing Group, Inc., 1991. P. 252.

[17] *Polombo B. J.* Academic professionalism in law enforcement. 1995. P. 28.

[18] *Wollmer A.* The police and modern society. Berkeley, CA: University of California Press, 1936. P. 222.

[19] *Swan R. D.* Policing the urban community // Paper presented at the North Area Municipal Police Association. Hillsdale, MO, 1976, October. P. 216.

[20] *Sheeham R. & Cordner G. W.* Police Administration. (3rd ed.). Cincinnati, OH: Anderson, 1995. P. 437.

pasimetimų mažiau, jeigu žmonės nuosekliau ir atsakingiau kreiptų dėmesį į žinias, susijusias su savo ar užsienio šalies istorija arba konkrečia dalykine pažinimo sfera žmonijos veikloje bei mokėtų jas panaudoti bendruomenės labui. Ir vienas, ir kitas žinias žmogus gauna besimokydamas mokykloje, aukštosiose mokyklose, praktinės veiklos metu. Ir nors sunku paneigti tiesą, kad geriausia mokykla – gyvenimas, be sistemingo ir visapusiško išsilavinimo, gaunamo mokymo įstaigose, sunku, jeigu apskritai įmanoma, tapti profesionalu savo veikloje, išsilavinusiu ir kultūringu žmogumi.

Tuo metu kiekvienos šalies valstybinis teisinis režimas, socialiniai kultūriniai etnopsichologiniai ypatumai pateikia mokslo sistemai savo reikalavimus, kurie atsispindi bendruomenės gyvenime mokslui nustatytoje vietoje, ugdymo standartuose, ugdymo programų struktūroje, mokomųjų planų turinyje, pasirinkimo praktikoje, pedagoginių ir administracinių kadrų, realizuojamame apmokymų, praktikos procese. Vyriausybė nustato būtiną minimalų lygį politinių žinių reikalingų visuomenei, formuoja nustatančią mokslo struktūrą politiką, sudaro ugdymo formas ir standartus.

„Skubėkit ir nelaukit ateities, arba tas, kas nepasiruošęs tam šiandien, bus dar mažiau pasiruošęs tam rytoj”, - šie Ovidijaus žodžiai pasakyti dar I a. pr. Kr., aktualūs ir šiandien. Teisėsaugos veikloje būtinas visapusiškas mokslinės plėtros pritaikymas sprendžiant personalo parinkimo klausimus, aukštojo mokslo buvimas pareigūnų rengimo praktikoje.

IŠVADOS

1. Daugelyje pasaulio valstybių bendruomenių požiūris į policiją yra kaip į socialinę tarnybą, pašauktą kaip aktyviai kontrolei nuo nusikalstamumo ir jo sulaikymui objektyviai įmanomose ribose, taip ir pagalbos paslaugų teikimui bendruomenei kriminalinėse ir nekriminalinėse situacijose. Aukštas socialinis policijos statusas JAV, platus ratas pareigūnų bei būtinas jų dalyvavimas sprendžiant kriminalinio ir nekriminalinio charakterio situacijas, pateikia specialius reikalavimus policijos pareigūnų atrinkimui ir mokymui.

Teisinių kriterijų atrinkimo pagrindu yra vienodų galimybių principai - policijos pareigūno tarnyba piliečiams, jų apsauga nuo diskriminacijos dėl skirtingų religinių pripažinimų, rasės, tautinės kilmės ir socialinio sluoksnio, taip pat draudimas naudoti tokius diskriminuojančio pobūdžio išbandymus (testus ir egzaminus). Socialiniai atrankos kriterijai - teigiamas moralinis elgesys, būtinos policijos pareigūno darbui potencialios asmeninės ir psichologinės savybės - visų pirma stojimo į tarnybą motyvai, išsilavinimo lygis, atsparumas stresui, pasirengimas bendradarbiauti su visuomene ir kolegomis.

2. Nustatyti priėmimo į tarnybą standartai ir pareigūno kvalifikacijos kėlimas orientuojasi į aukštąjį mokslą, kuris sistemiškai, visumoje teigiamai, įtakoja pareigūno asmenybę, tarnybinių užduočių atlikimo efektyvumą, jo tinkamą orientaciją ir nusistatymą, užtikrinant įvairiapuses žinias policijos darbe, policijos veiklos funkcijas ir principus; didesnį savo profesionalaus vaidmens ir socialinio policijos reikalingumo šiuolaikinėje bendruomenėje suvokimą; tinkamą psichologinį ir moralinį asmenybės suformavimą, išsiskiriantį tokiomis savybėmis kaip lankstumas, iniciatyvumas, budrumas, inteligentiškumas, aukštas supratimo laipsnis, sąžiningumas, patikimumas ir kantrumas, komunikabilumas, atsakingumas, lyderiavimas; gabumų išvystymą analizuoti situacijas ir efektyvių teisėtų veiksmų pasirinkimą pagal aplinkybes.

Asmeninės pareigūno savybės pasireiškia aktyvumu ir tikslo siekimu, profesionalumo lygio ir išsilavinimo kėlimu, savaiminiu tobulėjimu, taip pat ir išvystytų bei įgyvendintų konkrečioje policijos įstaigoje teisinių, materialinių ir socialinių stimulų sistema. Labiausiai efektyviais stimulais yra tiesioginė priklausomybė nuo profesionalumo ir kompetencijos kylant karjeros laiptais, stimuliuojančių išmokų įdiegimas už norą įgyti bakalauro ir magistro išsilavinimą, galimybių lankyti užsiėmimus tarnybos metu, jeigu tai nekenkia policijos pareigūno darbo efektyvumui ir rezultatyvumui, sudarymas.

3. Profesionalaus policijos išsilavinimo tobulėjimas ir vystymasis neabejotinai susijęs su mokymo technologijų tobulėjimu dėl dvigubos užduoties sprendimo: iš vienos pusės, besimokančiųjų pažinimo horizontų praplatinimu, teisinės kultūros formavimu, dvasingumu ir humanizmu, pagarba konstitucinei teisei ir piliečių laisvei, pasiruošimu jų gyvybės apsaugai, asmeninės savigarbos jausmo išugdymu, sugebėjimu vystytis ir tobulėti, iš kitos pusės - policijai pavestų funkcijų atlikimo tvirtų įgūdžių formavimu.

Naujos mokymo technologijos turi aprūpinti perėjimą nuo disciplininio- informacinio būdo gauti tik tarpdalykines žinias iki dalyko metodologijos įvaldymo ir universalios, profesionalios priemonių valdymo visumos. Būtina visapusė išsilavinimo turinio, jo metodų ir formų, siejančių mokslo fundamentalumą su jo praktine veikla modernizacija.

Dėl to į mokymo proceso esmę turėtų būti įtrauktos šiuolaikinės mokomosios ir auklėjamosios sistemos, išvystytos filosofinių- metodologinių ir psichologinių- pedagoginių žinių pagrindu, sugebančios pašalinti šiuo metu egzistuojantį atotrūkį tarp pedagoginių teorijų ir praktikos. Tokių mokomųjų sistemų susikūrimą galėtų sudaryti pedagoginės technologijos, apimančios sisteminę metodų ir priemonių, visų pirma nukreiptų į besimokančiojo asmenybės vystymąsi visumą, ir tik po to - į jų intelektualinio, elgesio ir profesionalumo statuso formavimą.

4. Apibendrinti užsienio šalyse atliktų tyrimų rezultatai policijos pareigūnų įsigijusių aukštąjį išsilavinimą, pageidautina keturmetį, leidžia suformuluoti šiuos pagrindinius argumentus, kad studijos:

- Suteikia platesnę informacijos bazę sprendimų priėmimui;
- Duoda keletą papildomų metų gauti gyvenimišką patyrimą ir subrendimą;
- Padeda vystyti asmeninės atsakomybės jausmą ir atkaklumą siekiant užsibrėžto tikslo;
- Praplečia policijos pareigūno bendrą akiratį, duoda jam galimybę daugiau sužinoti apie šalies istoriją, demokratijos procesą, pagarbą konstitucinei teisei ir bendražmogiškoms vertybėms;
- Išugdo sugebėjimą lanksčiai, su didesniu išradingumu ir novatoriškumu spręsti sudėtingas problemas;
- Suteikia išsamų teisėsaugos sistemos suvokimą;
- Išvysto etninį pakantumą, didesnę simpatiją įvairioms mažumoms, duoda supratimą apie diskriminaciją ir jos pašalinimo būdus.

LITERATŪRA

1. Worden R. E. A badge and baccalaureate: Policies, Hypotheses, and further evidence. Justice Quarterly, 1990;
2. Worden R. E. The “causes” of police brutality. In W.A. Geller and H. Touch (eds.), And justice for all. Washington, DC: Police Executive Research Forum, 1995;
3. George E. Rush. The Dictionary of Criminal Justice. 3rd ed. The Dushkin Publishing Group, Inc., 1991. P. 252.
4. Polombo B. J. Academic professionalism in law enforcement. 1995. P. 28.
5. Аврутин Ю. Е. Эфективность деятельности органов внутренних дел: опыт системного исследования. СПб., 1998; Кикоть В. Я. Система научного обеспечения профессиональной подготовки слушателей вузов МВД Росии: Автореф. дис. … д-ра пед. наук, СПб., 1998; Кутушев В. У. Подбор кадров в органах внутренних дел Российской Федерации М., 1998.
6. Свон Р. Д. Эфективность провохронительной деятельности и ее кадровое обеспечение в США и России. Научное издание, 2000, Санкт-Петербург.
7. Чарльз М.Т. Профессиональная подготовка сотрудников полиции (милиции) США и России. Научное издание, 2000, Санкт-Петербург.

8. Колонтаевская И. Ф. Профессиональное образование кадров полиции за рубежом. Педагогический аспект. 2000, Москва.
9. Губанов А. В. Полиция зарубежных стран. 1999, Москва.

PROFESSIONAL TRAINING OF LAW ENFORCEMENT OFFICERS

Virgilijus Valeckas[*]
Arvydas Uleckas[**]
Povilas Vepšta[***]
Mykolas Romeris University

S u m m a r y

The main aim of this article is to scrutinize topicalities of training of police officers. The article says about work particularity of law institutes, relation of society comparing it with activity of other professions. Also the writers of this article analyses criterion of activity of officers: contacts keeping with residents, associating of statistic with criminality.

On the other part of article the writers discuss about profession, regularity of officers. The authors write about main worth of officers – knowledge, competence and rendering assistance.

The main concepts in this article are: officers of law, training, profession and estimation of activity.

[*] Mykolas Romeris university Kaunas Faculty lecturer of Police Activity Department
[**] Mykolas Romeris university Kaunas Faculty lecturer of Police Activity Department
[***] Mykolas Romeris university Kaunas Faculty lecturer of Police Activity Department